

KANCELARIA SENATU
BIURO LEGISLACYJNE

Warszawa, dnia 21 grudnia 2011 r.

**INFORMACJA PRAWNA
O WYROKU TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO
Z DNIA 9 LISTOPADA 2010 R. (K 13/07),
DOTYCZĄCYM USTAWY – KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO**

I. METRYKA ORZECZENIA

Wyrok z dnia 9 listopada 2010 r. (sygn. akt K 13/07) dotyczy art. 755 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeksu postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.; dalej jako: k.p.c.).

Sentencja rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego została opublikowana w Dz. U. Nr 217, poz. 1435 (data publikacji wyroku: 19 listopada 2010 r.). Pełny tekst orzeczenia, wraz z uzasadnieniem, zamieszczony został w OTK ZU z 2010 r. Nr 9A, poz. 98.

II. ROZSTRZYGNIĘCIE TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

1. Treść sentencji wyroku

Trybunał orzekł, że art. 755 § 2 k.p.c. jest niezgodny z art. 14 oraz art. 54 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że nie określa ram czasowych na zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych.

2. Stan prawny.

Zgodnie z zaskarżonym art. 755 § 2 k.p.c., w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych, sąd odmówi udzielenia zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji, jeżeli zabezpieczeniu sprzeciwia się ważny interes publiczny.

Przytoczony przepis stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 730¹ k.p.c., określającego ogólne przesłanki zabezpieczenia w postępowaniu cywilnym, jak również wobec postanowienia zawartego w art. 755 § 1 k.p.c., normującego kwestię zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych.

W myśl powołanego art. 730¹ § 1 k.p.c., udzielenia zabezpieczenia może żądać każda strona (uczestnik postępowania), o ile zdoła uprawdopodobnić roszczenie oraz interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. Jak wynika z art. 730¹ § 2 k.p.c., o istnieniu interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia można mówić wtedy, gdy brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia bądź w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie. Paragraf 3 tego samego art. 730¹ zastrzega natomiast, że przy wyborze sposobu zabezpieczenia sąd powinien kierować się odpowiednio wyważonymi interesami stron, tak aby uprawnionemu zapewnić należytą ochronę prawną, a obowiązanego nie obciążać ponad potrzebę.

Stosownie do art. 755 § 1 k.p.c., w sytuacji, gdy przedmiotem zabezpieczenia nie jest roszczenie pieniężne, sąd może udzielić zabezpieczenia w taki sposób, jaki w okolicznościach danej sprawy uzna za odpowiedni, nie wyłączając zwłaszcza sposobów przewidzianych do zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Na gruncie tego przepisu zabezpieczenie może przybrać formę np. uregulowania praw i obowiązków stron na czas trwania postępowania (pkt 1), zakazu zbywania przedmiotów lub praw objętych postępowaniem (pkt 2), zawieszenia egzekucji, względnie postępowania wykonawczego (pkt 3), określenia sposobu roztoczenia pieczy nad małoletnimi dziećmi (pkt 4) czy też nakazu wpisania ostrzeżenia w księdze wieczystej tudzież we właściwym rejestrze (pkt 5).

Art. 755 § 2 k.p.c. zawiera normę szczególną, gdyż – po pierwsze – doprecyzowuje przesłanki udzielania zabezpieczenia, a ściślej: wprowadza negatywną przesłankę w postaci ważnego interesu publicznego (co jednak nie zmienia faktu, że zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji można żądać dopiero wtedy, gdy za jego udzieleniem przemawia interes prawny w rozumieniu art. 730¹ § 2 k.p.c. i gdy dochodzone roszczenie zostanie jednocześnie uprawdopodobnione), po drugie zaś – odnosi się do jednej z możliwych form zabezpieczenia, przy czym znajduje zastosowanie wyłącznie w sprawach o ochronę dóbr osobistych i to tylko przeciwko „środkom społecznego przekazu”.

3. Wzorce konstytucyjne.

Według zasady ustrojowej wyrażonej w art. 14 Konstytucji, Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu. Ponadto w art. 54 ust. 1

ustawy zasadniczej ustrojodawca zagwarantował wolność wypowiedzi (wolność słowa) oraz wolność pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

W orzecznictwie konstytucyjnym wielokrotnie akcentowano, że wolność poręczona na mocy art. 14 Konstytucji stanowi podstawę funkcjonowania systemu demokratycznego pluralizmu. W systemie tym środki społecznego przekazu traktowane są jako swoiste narzędzie dyskursu obywatelskiego, wymiany poglądów oraz informacji, a także ich rozpowszechniania. Mogą też pełnić rolę instrumentu kontroli społecznej wobec czynników władzy publicznej. Z kolei swoboda wypowiedzi warunkuje samorealizację jednostek i – co się z tym wiąże – rozwój społeczeństwa demokratycznego. Swoboda ta nie może przy tym ograniczać się do informacji czy poglądów, które są odbierane przychylnie albo postrzegane jako nieszkodliwe lub obojętne. Rolą dziennikarzy jest rozpowszechnianie informacji i idei dotyczących spraw będących przedmiotem zainteresowania opinii publicznej oraz mających publiczne znaczenie. Pozostaje to w związku z prawem poszczególnych jednostek do otrzymywania informacji.

Niemniej ani wolności słowa, ani też wolności środków masowego przekazu nie można uznać za absolutną. Nade wszystko „(...) wolności i prawa wyrażające kwintesencję i stanowiące emanację godności człowieka, w tym cześć, dobre imię i prywatność (chronione na zasadzie art. 47 Konstytucji), mogą zasługiwać na pierwszeństwo w kolizji z wolnością słowa oraz wolnością prasy i innych środków społecznego przekazu, a w konsekwencji prowadzić do ich ograniczenia, niezależnie zresztą od tego, że mają one nie tylko wymiar indywidualny, lecz również ogólnospołeczny, jako gwarancje debaty publicznej niezbędnej w demokratycznym państwie prawnym.” Każde ograniczenie musi jednak czynić zadość zasadzie proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji).

4. Istota problemu konstytucyjnego.

Zdaniem Trybunału, „(...) kwestionowany art. 755 § 2 k.p.c. w swym zasadniczym mechanizmie w całości uwzględnia stopień wrażliwości i daleko posuniętej indywidualizacji spraw związanych z zakazem publikacji w środkach społecznego przekazu w postępowaniach o ochronę dóbr osobistych, który to praktycznie uniemożliwia ustawodawcy stypizowanie i zgeneralizowanie w przepisach ustawy przesłanek odmowy zgody udzielenia zabezpieczenia polegającego na zakazie publikacji. Sąd orzekający o zabezpieczeniu przez zakaz publikacji porusza się w przestrzeni rozstrzygnięć oraz ocen wyznaczonych przez następujące wartości: wolność słowa pozwanego i związana z nią wolność prasy – dobro powoda – szybkość publikowania – trudność w odwróceniu skutków publikacji – ważny interes publiczny. Sąd niemal zawsze staje przed trudnym zadaniem odniesienia do siebie tych wartości, wyznaczenia

w danym stanie faktycznym sprawy ich «cenności», wyprowadzenia wniosków co do zakresu oddziaływania na siebie wartości i podjęcia decyzji co do zakresu ochrony dóbr osobistych.” Właśnie z tych względów ustawodawca powierzył decyzję o zakazie publikacji niezawisłemu sądowi i zobligował go do oddalenia wniosku o zabezpieczenie, jeżeli sprzeciwiałby się mu ważny interes publiczny. „«Interes publiczny» jest pojęciem niedookreślonym, którego funkcja w procesie stosowania prawa sprowadza się do wyposażenia decydującego organu w możliwości reagowania na sytuacje doniosłe z punktu widzenia prawnego, społecznego i gospodarczego, aczkolwiek niemieszczące się w ramach oceny typowych jednostkowych stanów faktycznych. (...) «interes publiczny» nie tylko wykracza poza wymiar jednostkowy, ale także w swoisty sposób dopełnia go, nadając właściwy kierunek rozstrzygnięciom. (...) Należy zatem zakładać, iż sędzia wydając postanowienie zakazujące dziennikarzowi publikacji bierze pod uwagę bogaty kontekst wiążących się ze sprawą innych wartości, zwłaszcza dobra innych osób.”

W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny skonstatował, że w porównaniu z wcześniej obowiązującą regulacją (tzn. tą przed wejścia w życie ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 172, poz. 1804), art. 755 § 2 k.p.c. obejmuje lepsze rozwiązanie, albowiem wprowadza kryterium ograniczające możliwość zastosowania zabezpieczenia w postaci zakazu publikacji. Jednak powiązanie zabezpieczenia (okresu jego stosowania) z rozstrzygnięciem zasadniczym w sprawach przeciwko środkom społecznego przekazu o ochronę dóbr osobistych skutkuje tym, że zakaz publikacji może obowiązywać przez wiele lat, a to musi być już ocenione jako wypaczenie istoty tego typu postępowań.

Ostatecznie więc o niekonstytucyjności dyspozycji art. 755 § 2 k.p.c. przesądziła nie tyle sama dopuszczalność orzeczenia zakazu publikacji czy też jego obwarowanie przesłanką ważnego interesu publicznego, lecz możliwość zbyt długiego utrzymywania się zabezpieczenia tego rodzaju.

III. TERMIN NA WYKONANIE ORZECZENIA

Na podstawie art. 190 ust. 3 Konstytucji Trybunał określił termin utraty mocy obowiązującej zakwestionowanej normy prawnej. Zgodnie z punktem II sentencji wyroku ma to nastąpić z upływem 15 miesięcy od dnia ogłoszenia.

IV. WSKAZÓWKI DLA USTAWODAWCY WYRAŻONE PRZEZ TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY W UZASADNIENIU (POSTULATY *DE LEGE FERENDA*)

Trybunał podkreślił, że zadaniem ustawodawcy jest takie ukształtowanie przepisów k.p.c., aby zapobiegały one przewlekłości postępowania. „(...) jest wiele różnych rozwiązań prawnych, które ze względu na różne wartości mogłyby gwarantować szybkość postępowania. W szczególności można rozważyć wprowadzenie ustawowo określonego terminu rozpatrzenia sprawy, w której dokonano zabezpieczenia w postaci zakazu publikacji.” Jako przykład tego typu regulacji, mianowicie: limitującej czas rozpatrywania określonej kategorii spraw, Trybunał Konstytucyjny przywołał przepisy ustawy z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2010 r. Nr 72, poz. 467, Nr 201, poz. 1327 i Nr 212, poz. 1385), które ustanawiały 24-godzinny termin na rozpoznanie wniosku skierowanego do sądu w tzw. trybie wyborczym (czyli dotyczącego konfiskaty określonych materiałów wyborczych bądź też formułującego żądanie wydania zakazu publikowania pewnych danych, ewentualnie sprostowania informacji czy przeproszenia osoby pomówionej, wpłacenia kwoty do 50.000 zł na rzecz instytucji charytatywnej lub zasądzenia na rzecz wnioskodawcy kwoty do 50.000 zł tytułem odszkodowania). Analogiczny termin przewidziany był na zaskarżenie postanowienia wydanego w tym przedmiocie, jak również na samo rozpatrzenie zażalenia na orzeczenie sądu I instancji (art. 80 ust. 2 powołanej ustawy).

Identyczne postanowienia zawierały także ustawy: z dnia 16 lipca 1998 r. – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. z 2010 r. Nr 176, poz. 1190; art. 72 ust. 2 i 3), z dnia 12 kwietnia 2001 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2007 r. Nr 190, poz. 1360, z późn. zm.; art. 91 ust. 2 i 3), z dnia 23 stycznia 2004 r. – Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego (Dz. U. 25, poz. 219, z późn. zm.; art. 74 ust. 2 i 3). Obecnie natomiast regulacje takie można znaleźć w art. 111 § 2 i 3 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112, z późn. zm.).

Alternatywą w opinii Trybunału mogłoby być wyznaczenie górnej granicy, jeżeli chodzi o czas trwania zabezpieczenia udzielonego na zasadzie art. 755 § 2 k.p.c. „Przekroczenie tej granicy oznaczałoby wzmocnienie preferencji dla uwzględnienia przez sąd interesu publicznego przez dopuszczenie publikacji, mimo niezakończenia sporu cywilnoprawnego.”

Jak zaznaczył sąd konstytucyjny: „(...) prawodawca dysponuje szerokimi możliwościami rozwiązań kierunkowych, regulacji szczegółowych i swoistych środków wspierających szybkość i prawidłowość rozstrzygnięć. Nie ulega wątpliwości, że nie można dopuścić do sytuacji,

w której czasowy zakaz publikacji przeobraziłby się w zakaz o charakterze trwałym. Taka praktyka byłaby niezgodna z Konstytucją.”

Trybunał nie opowiedział się zatem za żadnym z możliwych modeli. Dokonanie wyboru w tym zakresie pozostawił ustawodawcy.

V. INFORMACJA O WYKONYWANIU ORZECZENIA PRZEZ INNY PODMIOT

Wyrok z dnia 9 listopada 2010 r. został rozpatrzony przez Komisję Ustawodawczą Senatu VII kadencji na posiedzeniu w dniu 7 czerwca 2011 r. Rozważając sugestie Trybunału Konstytucyjnego, Komisja skłaniała się ku rozwiązaniom przyjętym w procesach wyborczych. Niemniej ostatecznie nie doszło do zgłoszenia projektu wykonującego omawiane orzeczenie.

Równolegle w Sejmie toczyły się prace legislacyjne nad projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 4332). Na etapie prac podkomisji utworzonej w ramach Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach, w wymienionym projekcie dodano przepis nadający nowe brzmienie art. 755 § 2 k.p.c.

Ustawa nowelizująca procedurę cywilną została uchwalona w dniu 16 września 2011 r., a następnie ogłoszona w Dz. U. Nr 233, poz. 1381. Zmiana odnosząca się do art. 755 § 2 k.p.c. wejdzie w życie w dniu 3 maja 2012 r.

VI. WYKONANIE ORZECZENIA TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

Przepis poddany kontroli Trybunału, w brzmieniu wynikającym z ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, będzie stanowił co następuje:

„§ 2. W sprawach o ochronę dóbr osobistych zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji może być udzielone tylko wtedy, gdy nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny. Udzielając zabezpieczenia, sąd określa czas trwania zakazu, który nie może być dłuższy niż rok. Jeżeli postępowanie w sprawie jest w toku, uprawniony może przed upływem okresu, na który orzeczono zakaz publikacji, żądać dalszego zabezpieczenia; przepisy zdania pierwszego i drugiego stosuje się. Jeżeli uprawniony zażądał dalszego zabezpieczenia, zakaz publikacji pozostaje w mocy do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia wniosku.”

Ustawodawca postawił w tym wypadku na czasowe ograniczenie obowiązywania zakazu publikacji, przy czym dostosowaniem tego zabezpieczenia do okoliczności konkretnej

sprawy mają zajmować się sądy. W każdym razie górny limit dla orzeczenia zakazu został ustalony na rok, a jego przedłużenie możliwe będzie wyłącznie na mocy odpowiedniej decyzji sądu.

Warto nadmienić, że nowa konstrukcja prawna nadal gwarantuje wysoki stopień ochrony interesów powoda. Zdanie czwarte zacytowanego art. 755 § 2 k.p.c. przesądza bowiem, że po upływie okresu, na który udzielono zabezpieczenia, zakaz publikacji może wciąż obowiązywać, jeżeli tylko powód ponownie wniesie o orzeczenie zakazu publikacji (w takiej sytuacji utrzyma się on aż do momentu uprawomocnienia się postanowienia w przedmiocie wniosku). Wydaje się, iż analizowane unormowanie czyni zadość wskazaniom płynącym z wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego. Otóż Trybunał zauważył, że: „(...) publikacja naruszająca dobra osobiste przeważnie pociąga za sobą dotkliwe, zazwyczaj nieodwracalne skutki dla uprawnionego. (...) przyjmuje się, że składanie przez sprawcę stosownych oświadczeń (np. przeprosin), o których mowa w art. 24 § 1 k.c. jako o czynności potrzebnej do usunięcia skutków naruszenia, może wprawdzie łagodzić przykre następstwa owego naruszenia, ale zaistniałego faktu nic nie jest już w stanie przekreślić. Konsekwencje naruszenia czci oraz innych przejawów naruszenia dóbr osobistych nie dają się również w pełni wyeliminować w drodze roszczeń pieniężnych o zadośćuczynienie lub naprawienie szkody.”

Niewątpliwie opisane powyżej przedłużenie zabezpieczenia – mimo upływu okresu, na jaki zostało ono pierwotnie orzeczone – ma na celu zapobieżenie negatywnym skutkom publikacji godzącej w dobra osobiste. Z drugiej wszakże strony ważne jest to, że ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw wprowadzony został mechanizm (upływ terminu, oddalenie kolejnego wniosku o udzielenie zabezpieczenia), który usunie niebezpieczeństwo nadmiernie przedłużającego się zakazu publikacji.

Mając to wszystko na względzie należy stwierdzić, że wyrok wydany w sprawie K 13/07 został wykonany.

Opracowała: Katarzyna Konieczko

Akceptował: Marek Jarentowski